

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Toomas Pastak
KS050

Juhtumikorralduse rakendamine inspektor-
kontaktsiku töös (Viru Vangla näitel)
Lõputöö

Juhendaja:
Triin Tarendi
MSW

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: juuni 2009.a
Töö pealkiri: Juhtumikorralduse rakendamine inspektor-kontaktisiku töös Viru Vangla näitel	
Too autor: Toomas Pastak	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Diplomitöö on kirjutatud eesti keeles. Töö koosneb neljast peatükist ning selle maht koos lisadega on 42 lehekülge. Töö eesmärk on välja selgitada, kas kontaktisikud rakendavad juhtumikorraldust oma igapäevases töös ning moodustada ideaalmudel või ideaaltingimused selle rakendamiseks. Uurimuse läbiviimiseks kasutas autor poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Valimiks on 8 inspektor-kontaktisikut Viru vanglast. Autori poolt valitud teema on aktuaalne, kuna uute kambertüüpi vanglate tulekuga on muutumas ka töökorraldus. Ka Justiitsministeeriumi arengukavas 2012. aastaks on välja toodud juhtumikorralduse juurutamise tähtsus vanglates. Diplomitöö teoreetilises osas jõudis autor järeldusele, et juhtumikorralduse rakendamine Eesti erinevates organisatsioonides on hakanud laialdaselt levima alates 2004. aastast. Juhtumikorraldust on vaja kliendi individualiseeritud abi osutamiseks kasutades efektiivselt olemasolevaid ressursse. Juhtumikorralduse peamised protsessid on kliendi hindamine, tegevuse plaanimine, sekkumine ja hindamine. Saksamaa Tegeli vanglas tegeleb üks grupivalvur ehk inspektor-kontaktisik kuni 6 kinnipeetavaga. Peamisteks juhtumikorralduse rakendamise takistusteks on ajanappus ja laialivalguvad teenistusülesanded. Tekkinud probleemide vältimiseks pakub autor välja vähendada kinnipeetavate arvu ühe inspektor-kontaktisiku kohta ja lihtsustada töökorraldust.</p>	
Võtmesõnad : juhtumikorraldus, inspektor-kontaktisik, töökorraldus, vangla,	
Keywords: case management, working order, public servant, penitentiary,	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
Sissejuhatus.....	4
1. TEOREETILINE OSA	6
1. TEOREETILINE OSA	6
1.1. Juhtumikorralduse mõiste	6
1.2. Juhtumikorralduse eesmärk ja põhiprintsiibid	7
1.3. Juhtumikorraldaja tegevus ja mudelid	10
2. Vanglaametnike juhtumikorralduslikud tööülesanded erinevates välisriikides ja Eestis	12
2.1. Eesti (Viru Vangla).....	12
2.2. Saksamaa (Tegeli vangla).....	15
2.3. Inglismaa.....	16
3.1. Riskipõhine sekkumine ja individuaalne täitmiskava.....	18
3.2. Individuaalne täitmiskava	20
Empiiriline osa.....	21
4. Uurimuse läbiviimise meetodika	21
4.1. Probleemiseade	21
4.2. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	21
4.2.1. Uurimismeetodi valik ja põhjendused	22
4.2.2. Uurimuse läbiviimine ja andmete kogumine	23
4.2.3. Andmete teemadesse jagamine	24
4.3. Analüüs	25
4.3.1. Inspektor-kontaktisiku roll.....	26
4.3.2. Inspektor-kontaktisiku peamised teenistusülesanded	29
4.3.3. Raskused teenistusülesannete täitmisel	30
4.3.4. Juhtumikorraldus Viru vanglas.....	31
4.3.5. Inspektor-kontaktisikute hoiak uute teenistusülesannete suhtes.....	32
4.4. Ettepanekud	35
KOKKUVÕTE	37
KASUTATUD KIRJANDUS.....	39
Lisad.....	41

Sissejuhatus

Lõputöö autor valis antud teema mitmel põhjusel. Arvestades vanglasüsteemi kui ka vanglapersonali pidevat arenemist, osutus see – kirjutada juhtumikorraldusest, mis on inspektor-kontaktisikute jaoks uudne ja mõnes mõttes arusaamatu – üsna kaasahaaravaks ja huvitavaks. Juhtumikorraldus, kui sotsiaaltöö meetod on uus suund kontaktisikute teenistusülesannete täitmisel, millele minnakse aegamisi üle. Ka Justiitsministeeriumi arengukavas 2012. aastaks on välja toodud juhtumikorralduslike põhiprintsiipide väljatöötamise ja juurutamise vajalikkus, mis tooks kaasa retsidiivsusrisi vähendamist vanglates ja kriminaalhoolduses.

Töö põhiline eesmärk on uurida kas viru vangla inspektor-kontaktisikud rakendavad oma töös juhtumikorraldust ja milline on nende hoiak selles suhtes. Alameesmärkideks on seletada lahti juhtumikorralduse ja inspektor-kontaktisiku vaheline seos, võrrelda Eesti ja välismaa vanglate juhtumikorralduse praktikat ning luua ideaalmudel või ideaaltingimused, kus juhtumikorralduse rakendamine tooks kaasa ressursside efektiivse kasutamise ja parima tulemuse saavutamise ehk retsidiivsuse vähenemise. Samas antakse pealiskaudne ülevaade uudsetest juhtumikorralduslikest projektidest, mida Viru vanglas hetkel katsetatakse.

Antud töö teoreetiline osa koosneb kolmest peatükist ja mitmest alapeatükist. Esimeses peatükis selgitatakse juhtumikorralduse mõistet, selle mudeleid ja põhiprintsiipe. Antakse ülevaade inspektor-kontaktisiku ametist, tema rollist vanglasüsteemis ja juhtumikorralduslikest teenistusülesannetest. Teises peatükis võrreldakse Eesti (Viru Vangla) ja välismaa vanglate juhtumikorralduse praktikat ning kolmandas peatükis räägib autor riskihindamisest ja individuaalsest täitmiskavast, mida võib pidada inspektor-kontaktisiku kui juhtumikorraldaja peamiseks tööülesandeks nii Viru vanglas kui ka kogu Eesti vanglasüsteemis.

Uurimuse osas kirjeldatakse uurimuse läbiviimise metoodikat, tuuakse välja peamised uurimusküsimused, mille põhjal intervjuude läbiviimine toimus. Intervjuu tulemused jagatakse teemadesse laiali ning antakse põhjalik analüüs.

1. TEOREETILINE OSA

Juhtumikorralduse (ingl k *case management*) mõiste ilmus sotsiaaltöö sõnavarasse alles 1990. aastatel. Samas ulatuvad juhtumikorralduse juured juhtumitöösse (ingl k *casework*) – traditsioonilisse sotsiaaltöö meetodisse, mida toimetulekuraskustes inimestele abi osutamisel rakendasid juba esimesed 19. sajandil tegutsenud heategevusorganisatsioonid (näiteks *settlement houses, Charity Organization Societies*).

(Weil ja Karls 1985).

Juhtumikorralduse põhiprintsiipide rakendamine Eesti eriorganisatsioonides on viimaste aastate jooksul tõhustunud. Järk-järgult kandub see ühest asutusest teise. Sellest võib järeldada, et tegu on efektiivse töömeetodiga?

Juhtumikorraldus kasutamine Eestis:

- Juhtumikorralduse rakendamine hoolekandes 2004. a. Aprill
- Juhtumikorralduse rakendamine rehabilitatsioonisüsteemis 2005. a.
- Juhtumikorralduse rakendamine tööhõive süsteemis 2006. a.

(<http://www.epikoda.ee/include/blob.php?download=epikmain1&id=1041#8>: 2009)

1.1. Juhtumikorralduse mõiste

Oma põhiolemuselt on juhtumikorraldus teenuste osutamise ja koordineerimise protsess, mille eesmärk on tagada kliendile individualiseeritud abi, mis lõppkokkuvõttes tooks kaasa ressursside efektiivsema kasutamise (Weil ja Karls 1985).

Juhtumikorraldaja on isik, kes ühendab sõltlase psüühiliseks, füüsiliseks ja sotsiaalseks taasühiskonnastamiseks vajalikke teenuseid õigeaegselt ja talle vajalikul viisil. (Uimastivastase võitluse kontseptsioon vanglates, Justiitsministeerium).

Lihtsamalt öeldes võiks öelda, et juhtumikorraldus on kliendile individualiseeritud abi osutamine, millega kaasneb pidev hindamisprotsess ja kliendi nõustamine. Kindlasti on tähtis ka juhtumikorraldaja ja teiste ametkondade, spetsialistide-vaheline koostöö – võrgustikutöö. Mida parem on koostöö, seda efektiivsem on juhtumikorraldus.

1.2. Juhtumikorralduse eesmärk ja põhiprintsiibid

Juba eelnevas peatükis, kus oli juttu juhtumikorralduse mõistest tuleb välja ka selle eesmärk. Juhtumikorralduse eesmärgiks on tagada kliendile vajalikku abi, mis oleks piisav ja õigeaegne. Juhtumikorralduse puhul peaks kliendiga tegelema üks spetsialist algusest lõpuni. Vangla kontekstis on kliendiks kinni peetav isik, kellel puudub võimalus valida talle meelepäraseid teenuseid.

Vangistus on jagatud kolme faasi: vastuvõtu-, põhi- ja vabastamisfaas. Vastuvõtufaas aitab vangil integreeruda vanglaellu ja koostada taas ühiskonnastamisprogramm. Põhifaasis viiakse ellu täitmiskavas kavandatud meetmed. Vabastamisfaasi ülesanne on valmistada vang ette eluks pärast vabanemist. (Vanglate aastaraamat 2007). Sarnaselt vangistuse täideviimisega on ka juhtumikorraldusel kindlad etapid. Inspektor-kontaktisikul on lähtuvalt juhtumikorralduse protsessist 4 põhifunktsiooni: hindamine, planeerimine, vahendamine ja tagasiside andmine. (Uimastivastase võitluse kontseptsioon vanglates, Justiitsministeerium).

M. Payne kirjeldab juhtumikorraldust tsirkulaarse protsessina, milles võib eristada viit omavahel tihedalt soetud etappi. Nendeks etappideks on hindamine, plaanimine, sekkumine, jälgimine ja tulemuste hindamine.

Hindamine.

Hindamise all peetakse silmas kliendi kohta teabe kogumist. Põhiline eesmärk on välja selgitada kliendi probleemid ning milliseid sekkumisi, tegevusi ja muutusi ta vajab. Viru

Vangla ja ka teiste Eesti vanglate puhul tegeleb kliendi ehk kinnipeetava isiku hindamisega sotsiaaltöötaja, julgeolekuosakonna spetsialist ja psühholoog läbi riskihindamissüsteemi (riskihindamissüsteemi kirjeldatakse täpsemalt töö teises peatükis). Vajadusel kaasatakse eri ala spetsialiste. Kinni peetavat isikut hinnatakse tema riskide põhjal, mis võivad takistada isiku taasühiskonnastamist.

Plaanimine.

Juhtumi plaanimine tähendab igale kliendile tema vajadustest lähtuva sekkumisplaani koostamist. Hindamistulemuste alusel püstitatakse eesmärgid, mis olenevalt kliendist teenivad kas kujunenud olukorra muutmist või olukorra stabiilsena hoidmist. Juhtumikorraldaja ülesanne on aidata kliendi vajadustest lähtudes leida talle sobivaimad võimalused seatud eesmärkide saavutamiseks ehk koostada igale kliendile sobiv teenusepakett (Juhtumikorralduse käsiraamat 2006).

Vangla kontekstis võib plaanimiseks pidada kinnipeetava isiku individuaalset täitmiskava, mis koostatakse riskihindamise tulemuse alusel, kus kajastuvad kliendile vajalikud tegevused riskide maandamiseks.

Sekkumine.

Viru vanglas võib pidada sekkumise etapiks individuaalse täitmiskava rakendamist. Kinnipeetav isik saab individualiseeritud abi, võtab osa erinevatest sotsiaalprogrammidest ja vanglas läbiviidavatest grupitöödest. Parema eesmärgi saavutamiseks võib kohaldada kinnipeetavatele seadusest tulenevaid soodustusi - osalemine huviringides, lühiajaline väljasõit, paigutamine avavanglasse.

Monitooring ehk jälgimine.

Jälgimise all peetakse silmas seda, et juhtumikorraldaja omab täielikku ülevaadet sellest, kas ja kuidas mõjub üks või teine sekkumisprogramm kinnipeetava isikule, kas see toob kaasa oodatud tulemusi jne. Kui aga ühe või teise sekkumisprogrammi abil ei saavutata eelnevalt püstitatud eesmäärke, siis tuleb koheselt sekkuda ning leida teine viis abi osutamiseks.

Tulemuste hindamine.

Juhtumikorraldaja ehk inspektor-kontaktisik teeb kokkuvõtte – hindab kinnipeetavat isikut, kas planeeritud tegevustega saavutati püstitatud eesmärgid. Antud juhul võiks tegemist olla hindamisega, mille koostab inspektor-kontaktisik pärast seda, kui kinnipeetav läbib individuaalses täitmiskavas väljatoodud tegevused.

1.3. Juhtumikorraldaja tegevus ja mudelid

Juhtumikorraldaja põhirollid ja funktsioonid tulenevad juhtumikorralduse funktsioonidest.

- Juhtumikorraldaja on hindaja, kes uurib klienti kui tervikut tema sotsiaalses kontekstis eesmärgiga selgitada välja kliendi võimalused ja piirangud tema konkreetses elukeskkonnas.
- Juhtumikorraldaja on planeerija, kelle ülesanne on leida sobivad võimalused muudatuste tegemiseks nii kliendi kui ka tema keskkonna tasandil.
- Juhtumikorraldaja on vahendaja, kes suunab kliendi vajaliku abi juurde õigel ajal ning tagab osutatava abi järjepidevuse.
- Vajaduse korral on juhtumikorraldaja eestkostja, kes seisab selle eest, et kliendil oleks juurdepääs õigustatud abile.

(Juhtumikorralduse käsiraamat 2006)

Juhtumikorralduses eristatakse kahte mudelit: vahendusmudel ja kliiniline mudel. Vahendusmudeli puhul on juhtumikorraldaja peamine ülesanne siduda klient talle vajalike teenustega (Juhtumikorralduse käsiraamat 2006). Sellisel juhul on inspektor-kontaktisik peamiselt vahendaja rollis, mis tähendab, et tekkinud probleem edastatakse lahendamiseks pädevale isikule.

Autori arvates kasutavad inspektor-kontaktisikud Viru vanglas vahendusmudelit, kuna ajapuuduse tõttu jääb kinni peetavate isikutega sisulise töö läbiviimine teisejärguliseks. Seepärast tellitakse erinevaid teenuseid nagu riskihindamine ja muid sekkumisprogramme (grupitööd, sotsiaalprogrammid) mujalt. Kuid arvestades seda, et vanglad ja vanglapersonal on pidevalt arenemas ning muutumas ühe professionaalsemaks, võib väita, et inspektor-kontaktisikud lähevad lähitulevikus üle juhtumikorralduse kliinilisele mudelile .

Juhtumikorralduse kliiniline mudel (ingl k *clinical case management*) hõlmab kõiki vahendusmudeli funktsioone, kuid neile lisandub teatud teenuste (näiteks nõustamise, psühhoteeraapia, toimetulekuoskuste õpetamise, kriisisekkumise jne.) otsene osutamine. Seda mudelit kasutatakse sagedamini nendes organisatsioonides või valdkondades, kus on tegu resistentsete ehk vastupanuga klientidega, kes ühtlasi on sageli sundkliendid (näiteks kriminaalhooldusalused). Peamine eesmärk on kliendiga püsiva kontakti ja usaldussuhte saavutamine, mis võimaldab lisaks põhjalikule vajaduste hindamisele kiiresti reageerida kliendi muutunud olukorrale ning õigel ajal sekkuda. (Stein & Test 1980).

2. Vanglaametnike juhtumikorralduslikud tööülesanded erinevates välisriikides ja Eestis

2.1. Eesti (Viru Vangla)

Aastal 2003 terves vanglasüsteemis loodi ja viidi sisse inspektor-kontaktisiku ametikoht. Ametikoha loomise eesmärgiks oli luua kinnipeetava vanglasisesed suhteid koordineeriv ametikoht, mis tagaks teenistujate oskuste efektiivsema kasutuse ja meelitaks vanglatööle uusi inimesi. Tööjaotuse muutus pidi kaasa tooma ka kvalitatiiivse muutuse järelevalvetöös. (Mikiver, Bergvald: 2003). Sellest tulenevalt võib väita, et inspektor-kontaktisiku ametikoht on veel väga noor ning kindel ja lõplik töökorraldus pole veel paika pandud. Samuti nagu Eesti vanglasüsteem nii ka inspektor-kontaktisiku ametikoht on pidevas arenguprotsessis, mis peaks kaasa tooma ka ressursside efektiivsema kasutamise.

Viru Vangla inspektor-kontaktisiku ametijuhendis on välja toodud selle ametikoha põhieesmärk, milleks on kinnipeetavate õiguskuulekale käitumisele suunamine läbi kinnipeetava kohta info omamise ning seeläbi kinnipeetava esmase vangistuse ja sotsiaalse toimetulekuga seonduvate küsimuste lahendamise. Kambertüüpi vanglates (Tartu ja Viru Vangla) igapäevatöös kinnipeetavatega on just inspektor-kontaktisik see, kes kõige enam kinnipeetavatega kokku puutub. Kontaktisiku kaudu liigub suurem osa kirjavahetust ja kinnipeetava taotlusi vanglale. Nii on Viru Vangla kodukorra p. 21.1 kohaselt inspektor-kontaktisik see vanglaametnik, kelle poole kinnipeetav pöördub oma suuliste ja kirjalike taotluste ja probleemidega ning kes on nendega esmaselt tegelevaks ametnikuks. Kontaktisik on ka kinnipeetava esmaseks infoallikaks vanglas toimuva kohta. (http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/02_Kontrollk_ik_Viru_Vanglasse__detsember_2008.pdf: 15.03.2009. a.)

Kuna inspektor-kontaktisik juhindub oma teenistusülesannete täitmisel ametijuhendist, siis räägib autor ametijuhendis välja toodud ülesannetest, mis on tihedalt seotud juhtumikorralduslike põhimõtetega.

Viru Vangla inspektor-kontaktisiku ametijuhendis on välja toodud 21 teenistusülesannet, millest 8 on autori seisukohalt juhtumikorraldusliku iseloomuga :

- Kinnipeetavate isikute distsiplinaarmenetluste läbiviimine
- Oma eluosakonna kinnipeetavate isikutele riskihindamiste korraldamine
- Kinnipeetavatele ITK (individuaalse täitmiskava) koostamine
- Kinnipeetavate isikute vastuvõtt ning nende olmeprobleemide lahendamine
- Kinnipeetavatele ennetähtaegseks vabastamiseks iseloomustuse koostamine
- Kinnipeetavate väljasõidutaotluste vastuvõtt, nõustamine plaani koostamisel ja oma hinnangu andmine
- Kinnipeetavatele toimetuleku- ja vabanemiseelse ettevalmistuse treeningute läbiviimine koostöös sotsiaalosakonnaga
- Kinnipeetavate isikute nõustamine dokumentide ja avalduste vormistamisel

Väljatoodud tegevuste kaudu on kontaktisikul võimalik kinnipeetavat mõjutada, süveneda tema probleemidesse ja vajadusel osutada abi.

Kõiki eelpool mainitud tööülesandeid täidetakse, väljaarvatud kinnipeetavate toimetuleku- ja vabanemiseelse ettevalmistuse treeningute läbiviimine koostöös sotsiaalosakonnaga. Viru vanglas on läbi viidud vabanemiseelset ettevalmistustreeningut ühel korral, kuid kontaktisiku roll selles on olnud minimaalne. See tähendab, et kontaktisikute ja sotsiaalosakonna vaheline koostöö antud sekkumisprogrammis puudus.

Kuna vangla on üks suur struktuur, siis sinna alla kuuluvad ka erinevad ametkonnad, üksused ja teenusepakkujad. Teisisõnu võib vanglat pidada riigiks riigis, kus igapäevane töö toimib peamiselt vanglasiseselt.

Juhtumikorralduse rakendamine sõltub suuresti vanglas olevatest osakondadest (üksustest), mis erinevad üksteisest ja kannavad teatud eripära. Viru vanglas on kuus eluosakonda (üksust), kus kinnipeetavad kannavad karistust. Need üksused on:

- I üksus (vastuvõtuosakond, kus asuvad nn. etapikambrid, kartserikambrid ja lukustatud kambrid)
- II üksus (nn. Supermax, kus kannavad karistust kõrgohtlikud kinnipeetavad)
- III üksus (eluosakond, kus karistust kannavad noored ja alaealised kinnipeetavad)
- IV üksus (eluosakond, kus karistust kannavad täisealised kinnipeetavad)
- V üksus (eluosakond, kus karistust kannavad täisealised kinnipeetavad ja 20 kohaline uimastivaba osakond)
- Avavangla ja töötavate kinnipeetavate osakond

Üksuste nimekiri on välja toodud selgitamaks lugejale, et juhtumikorralduse põhiprintsiipe saab rakendada üksnes süüdimõistetutega töö tegemisel, kes on paigutatud täitmiskava alusel kindlasse eluosakonda. Antud juhul saab inspektor-kontaktisik tegeleda kinnipeetava isikuga kasutades juhtumikorralduse põhimõtteid kõikides üksustes, väljaarvatud I üksuses. I üksuses paiknevad kinnipeetavad on tavaliselt lühiajalised, st. et see koht on kinnipeetavate jaoks nn. vahepeatus, kuhu neid paigutatakse kas distsiplinaarkaristuse ärakandmiseks (kartser) või kuni leitakse kinnipeetavale sobiv koht arvestades seaduses sätestatud nõudeid.

Autor on arvamusel, et kõige paremini toimib juhtumikorraldus Viru Vangla Viienda üksuse uimastivabas osakonnas, kuhu paigutatakse kinnipeetavaid, kellel esineb probleeme alkoholi ja/või narkootikumidega. Selle osakonna kontaktisik viib koostöös sotsiaalosakonnaga läbi sotsiaalprogramme kinnipeetavatega ja moodustab erinevaid gruppe, mis aitavad loobuda sõltuvust tekitavate ainete tarbimisest ning leida sellele asendust erinevate tegevuste abil.

2.2. Saksamaa (Tegeli vangla)

Saksamaal Berliini Tegeli vanglas tegelevad kinnipeetavate isikutega grupijuhid ja grupivalvurid. Grupivalvur täidab meie mõistes inspektor-kontaktisiku tööülesandeid ja grupijuht on peaspetsialist- üksuse juht.

Kinnipeetavaid nõustavad ja abistavad vastavalt oma tööülesannetele grupijuhid ja grupivalvurid (kontaktisikud), kelle töös lähtutakse iga üksiku kinnipeetava eripärast ja probleemidest. (H.Kruusamäe 2007). Arvestades eeltoodut tegeletakse kinnipeetavaga individuaalselt, sisuliselt, mis aitab grupijuhil ja -valvuril omandada täpset infot iga kinnipeetava kohta ning läbi selle info omamise suunata kinnipeetavat õiguskuulekamale käitumisele. Sarnaselt toimetatakse ka Viru vanglas. Avatud osakondade kinnipeetavatel on võimalus igapäevaselt käia kontaktisiku vastuvõtul ning rääkida oma muredest, mistõttu saab kontaktisik piisavalt teavet iga kinnipeetava kohta, kes osakonnas viibib ning oskab vajadusel nõustada kinnipeetavat tekkinud probleemi lahendamisel või pöörduda pädeva ametniku poole, kes sellega tegeleks.

Psühhiaatriliste ja käitumishäiretega kinnipeetavatega töötamiseks on grupivalvurid, grupijuhid vastavalt koolitatud. Samuti on antud grupijuhile ja grupi valvuritele pädevus kaaluda kinnipeetavate soodusrežiimiks ja puhkuse andmiseks. (H.Kruusamäe 2007).

III eluosakonnas on umbes 360 problemaatilist, pika karistusajaga kinnipeetavat, kes on jagatud kaheksa grupijuhi ja 65 grupivalvuri vahel (üks kontaktisik töötab seega 5-6 kinnipeetavaga). (H.Kruusamäe 2007). Igal grupijuhil on 8-9 grupivalvurit, kellega tehakse tihedalt koostööd.

Viru Vangla ühes üksuses on kuni 5 inspektor-kontaktisikut (oleneb üksuse eripärast) ja üks peaspetsialist- üksuse juht. Osakonnas, kus viibivad kuni 40 kinnipeetavat on üks kontaktisik. Arvestades seda, et kinnipeetavad võivad käia kontaktisiku vastuvõtul igal tööpäeval alates kella 9.00 – 12.00, mis moodustab iga kinnipeetava peale 4,5 minutit päevas on ilmselgelt vähe kinnipeetavate sisuliste probleemidega tegelemiseks.

2.3. Inglismaa

Inglismaa vanglasüsteemi pole inspektor-kontaktisiku ametikohta sisse viidud. Kinnipeetavatega lähedase kontakti loomine ja selle hoidmine jääb vanglaametniku (ingl. k. Prison Officer) teha.

Vanglaametniku peamisteks ülesanneteks on :

- Läbiotsimistel osalemine
- Kinnipeetavate üle järelevalve teostamine ja korra jälgimine
- Kinnipeetavate eest hoolitsemine ja nende õiguste järgimine
- Kinnipeetavate enesevigastuste tekitamise ennetamine, tervishoiu korraldamine
- Aktiivne osalemine kinnipeetavatega läbiviidavatest sotsiaalprogrammidest
- Kinnipeetavate isikute nõustamine oma pädevuse piires
- Kinnipeetavate distsiplinaarmenetluste läbiviimine
- Koostöö teiste üksustega ja spetsialistidega sotsiaalvaldkonnast
- Kontrollivad, kas kinnipeetavad saavad vajadusel erinevatelt spetsialistidelt abi

(http://www.prospects.ac.uk/p/types_of_job/prison_officer_job_description.jsp: 2009. a.)

Inglismaa vanglates on valvurikoosseisul väga laialdane tööpetsiifika – tagavad kinnipeetavate üle järelevalvet ja lisaks tegelevad kinnipeetavate resotsialiseerimise valdkonnaga. Valvuritel puuduvad kindlad, selgelt väljatöötatud tööülesanded võrreldes Viru Vanglaga. Viru Vanglas on igale ametile koostatud ametijuhend, millest ametnik lähtub oma teenistusülesannete täitmisel.

III PEATÜKK

3.1. Riskipõhine sekkumine ja individuaalne täitmiskava

Riskihindamise läbiviimine on inspektor-kontaktisiku töös peamine juhtumikorralduslik tööülesanne, mille käigus määratletakse kinnipeetava isiku kõige tõenäolisemad riskid uue kuriteo toimepanemiseks. Inspektor-kontaktisik on riskihindamise läbiviimisel hindamisrühma juhiks, kes otsustab, milliseid spetsialiste on vajalik kaasata kinnipeetava riskide väljaselgitamiseks.

Riskihindamissüsteem on loodud kliendi ohtlikkuse ja uue kuriteo riski selgitamiseks. Süsteemi raames nähakse ette:

- 1) kliendi psühhomeetriline testimine,
- 2) kliendi sotsiaalse, majandusliku ja tervisliku seisundi hindamine,
- 3) kliendi ohtlikkuse hindamine.

(Riskihindamise käsiraamat 2006)

Riskihindamise raames tehakse kindlaks kinnipeetava isiku võimalikud riskid. Hinnatakse järgnevaid valdkondi:

- Kriminaalne tegevus – kas kinnipeetav isik on eelnevalt karistatud (retsidiiv), kas kuriteo dünaamika on muutunud raskemaks.
- Eluase – hinnatakse kliendi eelnevat elukohta, kas kinnistu kuulub kliendile, kas elamispinda üüritakse.
- Haridus- ja eelnev töökäik – kas kinnipeetav isik on eelnevalt töötanud, kus? Kas vabanemisel töökoht säilib? Mis haridust on isik omandanud, kas ta on konkurentsivõimeline tööturul?
- Majanduslik toimetulek – millised olid kliendi sissetulekuallikad? Hinnatakse isiku toimetuleku oskust.
- Suhted ja elustiil – hinnatakse kliendi sotsiaalset tausta (suhtlemine

päritoluperekonnaga, lastega jne).

- Sõltuvusprobleemid – kas kliendil on esinenud probleeme alkoholi kuritarvitamisega, narko- ja hasartmängusõltuvused.
- Tervis ja emotsionaalne seisund – hinnatakse kliendi tervislikku, psüühilist tausta.
- Mõtlemine ja käitumine – hinnatakse kliendi kohanemisvõimet, sotsiaalseid oskusi ja probleemide äratundmis- ja lahendamisoskusi.
- Väärtushinnangud ja hoiakud – hinnatakse kliendi suhtumist ametiisikutesse ja tema hoiakuid.
- Ohtlikkus ja selle astmed – hinnatakse kliendi ohtlikkust ametnike, kaas-kinnipeetavate ja ühiskonna suhtes.

Riskide hindamiseks kasutatakse kaht erinevat meetodit:

1. professionaalne (kliiniline) meetod põhineb seaduserikkujaga tehtaval intervjuul. Kõige levinumaks professionaalse hindamise mudeliks on intervjuu õigusrikkujaga, karistusandmete ja muu dokumentatsiooni analüüs ning selle ja intervjuueerija isiklike teadmiste ja kogemuste põhjal tehtud otsus. Suurbritannias leiti, et ainult selle meetodi kasutamine ei ole piisav. Uurimused näitasid, et üksnes professionaalse hindamise põhjal saadud tulemused võivad olla ebatäpsed, oma osa mängivad intervjuueerija eelarvamused ja eksimused;
2. kindlustushindamine töötati välja professionaalse hindamise piiratuse ületamiseks. Kindlustamishindamine põhineb samal süsteemil, mis elukindlustuse tegemiseks läbiviidav hindamine. Prognoositakse teatud negatiivsete sündmuste esinemise võimalikkust. Kindlustushindamise aluseks on näidisgruppide statistilised võrdlused.

Parimaks riskihindamiseks peetakse segu kahest eelnimetatud meetodist, nii et üks täiendab teist.

(Riskihindamise käsiraamat 2006)

3.2. Individuaalne täitmiskava

Individuaalne täitmiskava (edaspidi *täitmiskava*) on kinnipeetava karistuse täideviimise programm, milles esitatakse kinnipeetava kriminogeensete riskide vähendamise abinõud ning nende rakendamise ajagraafik. (Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja rakendamise juhend: 2009. a.). Individuaalse täitmiskava koostamisel lähtutakse riskihindamisel saadud tulemustest.

Täitmiskava koostamine kuulub juhtumikorralduse planeerimise etappi, kus arvestades kinnipeetava isiku riske uue kuriteo toimepanemiseks pannakse paika erinevad tegevused (hariduse omandamine kinnipidamisasutuses, tööle asumine, sotsiaalprogrammide läbimine). Täitmiskava kehtib üks aasta (12 kuud). Aasta möödudes algatatakse korduv riskihindamine ning kontaktisik koostab uue täitmiskava.

Inspektor-kontaktisiku tegevused täitmiskava täitmisel on reguleeritud justiitsministri 14. mai 2008. a määrusega nr. 21 (Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja rakendamise juhend) § 7. Selle alusel on kontaktisiku ülesanne motiveerida kinnipeetavat täitma täitmiskavas välja tooduid tegevusi, mis näeb ette pidevat koostööd ja usalduslikke suhteid kontaktisiku ja kinnipeetava vahel. See eeldab kontaktisiku enesekehtestamisvõimet ja sõnapidavust – kinnipeetav peab ametnikku austama.

Täitmiskava koostamisel ja elluviimisel peab toimima ka hindamisrühma vaheline koostöö, kuhu kuuluvad sotsiaaltöötaja, psühholoog ja julgeolekuametnik, vajadusel kaasatakse ka teisi spetsialiste (kaplan, psühhiaater, meditsiinitöötaja jne.). Tihe koostöö aitab kontaktisikul koostada kinnipeetavale efektiivse täitmiskava, mis on korrektne ning hõlmab kõiki asjaolusid, mis on vajalikud kinnipeetava rehabiliteerimiseks.

Empiiriline osa

4. Uurimuse läbiviimise metoodika

4.1. Probleemiseade

Juhtumikorraldust rakendatakse sotsiaaltöös juba pikemat aega ning praktika on näidanud, et see toimib. Aja jooksul on juhtumikorraldusele üle läinud mitmed organisatsioonid ning lõpuks on jõudmas see suund ka inspektor-kontaktisiku tööülesannete hulka. Kontaktisiku rolli kontseptsioon on viimastel aastatel muutunud. Tekkimas on uued ootused kontaktisikule ja tema tööle. Seepeale on kontaktisikute seas leidnud aset pahameel ja skeptilisus uue töösuuna- ja tööülesannete ees.

Juhtumikorralduse välja töötamine ja juurutamine karistuse täideviimisel ehk vanglates ja kriminaalhooldusasutustes on välja toodud ka Justiitsministeeriumi arengukavas 2012. aastaks. Autor on kindel, et enamus kontaktisikuid ei ole teadlikud uuest ja efektiivsemast töömeetodist, milleks on juhtumikorraldus, kuid vaatamata sellele on nende põhitegevused siiski seotud juhtumikorralduse põhiprintsiipidega.

4.2. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, kas Viru vanglas töötavad inspektor-kontaktisikud rakendavad oma tööülesannete täitmisel juhtumikorraldust ning milline on nende hoiak selle suhtes. Samas selgitatakse välja millises staadiumis on inspektor-kontaktisikute üleminek juhtumikorralduslikele teenistusülesannetele ja kas nad on seni rakendanud seda oma

teenistusülesannete täitmisel. Luua ideaalmudel või ideaaltingimused, kus juhtumikorralduse rakendamine tooks kaasa ressursside efektiivse kasutamise ja parima tulemuse saavutamise ehk retsidiivsuse vähenemise. Lisaks selgitatakse välja probleemide olemus, millega kontaktisikud kokku puutuvad ja millised on segavad faktorid kinnipeetavatega sisulise töö läbiviimisel. Uurida kontaktisikute motiveeritust ja tahet tegeleda kinnipeetavate isikutega nn uues - juhtumikorralduslikus suunas. Teha ettepanekuid juhtumikorralduse põhimõtete rakendamise parendamiseks kontaktisiku teenistusülesannete täitmisel. Samas antakse pealiskaudne ülevaade juhtumikorralduslikest projektidest, mida juurutatakse Viru vanglas. Uurimuse tähtsamad mõisted on juhtumikorraldus, inspektor-kontaktisik, töökorraldus.

Püstitatud eesmärgini aitavad jõuda järgmised uurimisküsimused:

- Milline on teie arusaam kontaktisikute rollist vanglas?
- Mida peetakse kontaktisiku peamiseks ülesandeks vanglas?
- Milliste raskustega puututakse kokku oma teenistusülesannete täitmisel?
- Milline on arusaam juhtumikorraldusest?
- Mida te arvate uutest teenistuskohustustest nagu välismaalaste anketeerimine jms?
- Mida te arvate sellest, kui kontaktisik hakkab läbi viima riskihindamisi?

4.2.1. Uurimismeetodi valik ja põhjendused

Meetod on põhiline andmekogumise, töötlemise ja analüüsimise viis. Kvalitatiivne lähenemine võimaldab koguda kompetentsetelt inimestelt informatsiooni ja uurida nende kogemust, arvamust ja nägemust (Strömpl 2005).

Kvalitatiivseid meetodeid kasutatakse siis, kui uurimise eesmärgiks on teadmiste hankimine sotsiaalsete nähtuste kujunemise kohta. Nende teadmiste saamiseks pöörduakse nähtusega seotud subjektide poole, st inimeste poole, kes aktiivselt osalevad uuritava objekti kujunemises. Uurija eesmärk on aru saada, kuidas inimesed ümbritsevad maailma tajuvad,

mõistavad ja seletavad. (Strömpl 2004:30) Lähtudes eeltoodust valisin uuringu läbiviimiseks kvalitatiivse meetodi.

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Andmete analüüsina kasutasin temaatilist sisuanalüüsi.

Temaatiline analüüs on induktiivne analüüsi meetod, milles teemad liigitatakse kategooriatesse, mitte ei määrata eelnevalt enne andmete kodeerimist. Neid kategooriaid mõjutavad saadud uurimuse andmed. See uurimisvorm viib uurija teemade juurde, mis on varjatud andmestikus. Teemade esmane määramine ehk avatud kodeerimine on avastuslik. (Ezzy 2002: 88- 89).

Valimiks on inspektor-kontaktisikud Viru vanglas. Intervjuu peaküsimustik koosneb kokku 8 (kaheksast) küsimusest. Valimi suuruseks on 8 inspektor-kontaktisikut erinevatest vangla osakondadest/üksustest.

4.2.2. Uurimuse läbiviimine ja andmete kogumine

Uurimus viidi läbi Viru Vangla inspektor-kontaktisikute seas kasutades individuaalintervjuud. Intervjuu oli läbi viidud Viru Vangla territooriumil kui ka väljaspool vanglat. Vanglas läbiviidud intervjuu tulemused kandis autor märkmikusse. Väljaspool vanglat kasutas autor intervjuu läbiviimisel diktofoni ja tegi märkmeid intervjueeritavate põhilistest seisukohtadest. Mõne isiku puhul viidi intervjuu läbi telefoni teel, mis salvestati diktofoniga lindile. Intervjuu keskmiseks kestvuseks oli 30-45 minutit.

4.2.3. Andmete teemadesse jagamine

Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali analüüsisin esialgu üldiselt, hiljem teemade lõikes. Analüüsi lihtsustamiseks kategoriseerisin materjali teemadeks, lähtudes uuringu eesmärgist. Analüüsi tulemusel sain järgmised teemad:

Inspektor-kontaktisiku roll vanglas:

- a) rehabiliteerija
- b) jooksupoiss
- c) vahendaja

Inspektor-kontaktisiku peamised teenistusülesanded:

- a) kinnipeetavate vastuvõtt ja olmeprobleemide lahendamine
- b) distsiplinaarmenetluste läbiviimine ja dokumentatsioon
- c) riskihindamine ja individuaalne täitmiskava

Raskused teenistusülesannete täitmisel:

- a) ajanappus
- b) infosulg ja koostöö

Juhtumikorraldus Viru vanglas:

- a) ei toimi
- b) toimib osaliselt

Inspektor-kontaktisikute hoiak uute teenistusülesannete suhtes:

- a) TEV pilootprojekti suhtes
- b) kinnipeetavate nõustamine isikuttõendava dokumendi taotlemisel ja välismaalaste anketeerimine
- c) riskihindamise läbiviimine

4.3. Analüüs

Uurimus viidi läbi inspektor-kontaktisikute seas ning andmete kogumiseks kasutati individuaalintervjuud. Intervjueeritavad erinesid vanuse, tööstaaži ja hariduse poolest, mille autor toob tabelina välja.

Intervjuu kood	Vanus	Haridus	Tööstaaž kontaktisikuna
K1	28	Korrektsooni eriala rakenduslik kõrgharidus	2 a. 3 kuud
K2	24	Korrektsooni eriala rakenduslik kõrgharidus	2 a. 4 kuud
K3	41	Sotsiaaltöö alane kõrgharidus	6 kuud
K4	46	Sotsiaaltöö magister	1 a.
K5	35	Korrektsooni eriala rakenduslik kõrgharidus	2 a. 5 kuud
K6	22	Korrektsooni eriala rakenduslik kõrgharidus omandamisel	2 a.
K7	40	Politseikolledži rakenduslik kõrgharidus	3 kuud
K8	23	Korrektsooni eriala rakenduslik kõrgharidus omandamisel	1 a. 2 kuud

(Tabel 1)

Tabeli järgi on näha, et kõigest 3 (kolmel) vastanust on kontaktisiku ametikohal töötamiseks nõutud haridus (korrektsooni eriala rakenduslik kõrgharidus) ja kahel isikul on erialane rakenduslik kõrgharidus omandamisel. Keskmiseks tööstaažiks kontaktisiku ametikohal 2

(kaks) aastat, mille alusel võib väita, et enamus inspektor-kontaktisikuid on alles sisseelamisstaadiumis ning professionaalne tase on veel madal. Professionaalsuse taset mõjutab ka erialase hariduse puudumine - (K7 ja K3) kuulsid juhtumikorraldusest esimest korda ning ei osanud seda seostada oma teenistusülesannetega.

4.3.1. Inspektor-kontaktisiku roll

Autor uuris intervjuueeritavate seast nende arvamust kontaktisiku rollist vanglasüsteemis, mille tulemused olid väga erinevad.

- a) Kontaktisiku roll on rehabiliteerida kinnipeetavaid isikuid

K1: "Kontaktisiku rolliks on rehabiliteerida kinnipeetavaid, et vabanedes saaksid nad ühiskonnas hakkama ning oleksid sõltumatud. Kinnipeetavatele tuleb tagada erinevaid õppimisvõimalusi ja programme, kus nad õpiksid toime tulema enda probleemidega ja saaksid vajaliku hariduse, et olla tööturul konkurentsivõimeline. Kontaktisik peab mõjutama kinnipeetavaid õiguskaualekalt käituma".

K1 ei avaldanud oma arvamust, kui iseenda rollist kontaktisikuna vaid sellest, milline peaks olema kontaktisiku roll Viru vanglas kui ka kogu vanglasüsteemis.

K5: „Olmeprobleemide ja muude probleemide lahendamine, kinnipeetavate nõustamine dokumentide vormistamisel ning info edastamine, vahendamine. Ja tegelikult peaks olema ka kinnipeetavate resotsialiseerimine meie pädevuses”.

K8: "Ma arvan, et kontaktisik peaks eelkõige kinnipeetavaid mõjutama positiivses suunas ja kaasa aitama nende taasühiskonnastamist. Ka meie ametijuhendis on see eesmärk ilusti välja toodud. Kuid mida me teeme? Me jookseme tuli takus ja tegeleme peamiselt dokumentatsiooniga. Ma ei usu, et see tegevus võiks kinnipeetavat kuidagimoodi mõjutada".

K2: "Kontaktisiku roll on tegeleda kinnipeetavate taasühiskonnastamisega, nii naljakas on endal".

Pooled küsitletavatest olid arvamusel, et kontaktisikute rolliks on kinnipeetavate rehabiliteerimine ehk tagada vabanemisel iseseisev toimetulek. Kuid siiski on nad seisukohal, et Viru vanglas see ei toimi ning kontaktisiku tegevuseks on kõik muu (olmeprobleemide lahendamine), kuid mitte kinnipeetavate taasühiskonnastamine. Intervjueeritav K2 lausa naeris, kui autor esitas selle küsimuse, sest praeguse töökoormusega ja tööülesannetega pole võimalik kinnipeetavat mõjutada. Autor jõudis järeldusele, et kinnipeetavate taasühiskonnastamiseks on vaja individuaalset lähenemist iga isiku suhtes. Selleks on vaja aega, millest kontaktisikud tunnevad pahatihti puudust.

K2: "Ja sotsiaalprogrammid aitavad ainult neid, kes ise muutuda tahavad. Näiteks isikud kes on esimest korda vanglas. Retsidiviste ei muuda mitte mingi sekkumisprogramm - nad tulevad ikka tagasi".

Arvestades seda tasub prioriteet suunata just esimest korda vanglasse sattunud kinnipeetavatele ja tagada kõigepealt neile kvaliteetset juhtumikorraldust, kus kontaktisiku põhiülesanneteks oleks individuaalvestluste läbiviimine jm taasühiskonnastav tegevus. Selleks on vajalik suurendada kontaktisikute arvu, kes tegeleksid nende kinnipeetavatega individuaalsel tasandil.

b) Kontaktisik on nn. jooksupoiss

K4: "Kontaktisik vanglas on justkui postiljon, kes toob, viib ja edastab. Meile on antud vähe hingamisruumi, st et kontaktisikule ei anta otsustada ning ettepanekuid ei võeta kuulda. Näiteks menetluste läbiviimisel karistuse valik – kontaktisik on pädev otsustada, millist karistust kohaldada toime pandud süüteo eest, kuid siiski jääb viimane sõna üksuse juhi õelda. Ka koopiategemiseks tuleb luba küsida (taotluse alusel jne), mis oluliselt pidurdab

meie töötegemist”.

Töökorralduse lihtsustamine, bürokraatia osakaalu vähendamine kontaktisiku töös tooks kaasa aja kokkuhoiu, mis soodustaks omakorda juhtumikorralduse rakendamist.

K5: ”Praegu ma ei tunne ennast üldse inimesena seal, kuna ma lihtsalt rapsin ja kustutan tuld”.

K8: ”Ma olen näinud mõningaid kontaktisikuid lausa jooksmas mööda vangla galeriid nagu tuli takus. See oli noorte kinnipeetavate kontaktisik.”

Seoses sellega, et Viru Vangla on oma tegevust alustanud alles 2008. aastal ja on alles hoogu sisse võtmas on tingitud ka ametnike kiire töötempo, koormus ja stressiolukorrad. On tõsi, et osakonniti on töökoormus erinev - kuskil on rohkem jooksmist, kusagil vähem. Koormuse vähendamiseks tuleb lihtsustada töökorraldust. Näiteks konto väljavõtete tegemine – anda kontaktisikule juurdepääs andmebaasile, mis oleks kontaktisiku jaoks väga mugav. Tänu sellele oleks kontaktisikul pidev ülevaade osakonnas paiknevate kinnipeetavate raha liikumise kohta. Sel juhul oleks kergem tegeleda humanitaarabi pakkide taotlustega ja muude avaldustega, kus on vajalik märkida kinnipeetava rahalist seisut. Ka teisejärguliste tööülesannete (ladu, humanitaarpakkide toomine jne) delegerimine teistele isikutele (valvurid) soodustaks kontaktisikute töövõimekuse parendamist.

c) Kontaktisik on vahendaja ja kinnipeetavate probleemide lahendaja

K6: ”Kontaktisiku roll vanglas on olla vahelülis kinnipeetavate ja vangla juhtkonna vahel. Vahendab informatsiooni, nõustab kinnipeetavaid ja tutvustab neile vangistust reguleerivaid õigusakte”.

K7: ”Kinnipeetava ja Vangla juhtkonna vahendaja. Kontaktisiku ameti roll on tekitada usalduslikke suhteid kinnipeetavatega ja lahendada kinnipeetavate probleeme. Alates wc

paberi toomisega kuni dokumentide vormistamiseni. Ja see on normaalne tegevus, millega kontaktisik igapäevaselt kokku puutub”.

Vahendamise roll kuulub juhtumikorralduse vahendusmudeli alla, kus kontaktisik peamiselt seob kinnipeetavat talle vajaliku teenusega. Samas pole inspektor-kontaktisik pädev kõiki kinnipeetavate küsimusi lahendama, seega edastab ta kinnipeetava taotluse vastavasse osakonda.

4.3.2. Inspektor-kontaktisiku peamised teenistusülesanded

- a) Kinnipeetavate olmeprobleemide lahendamine (kinnipeetavate vastuvõtt)

K3: „Põhiülesandeks on kinnipeetavate vastuvõtt ja nende olmeprobleemidega tegelemine, lahendamine sest see on elementaarne isiku vajadus – suhelda, lahendada vangistusega seotud probleeme”.

Enamus vastanute jaoks osutus kinnipeetavate vastuvõtt peamiseks ülesandeks nende töös, kuna see toimub igapäevaselt ning hõlmab suure osa tööajast. Ka vastuvõtuajal lahendatakse mitmeid küsimusi kohapeal. Kinnipeetavate vastuvõtt ja nendega vestlemine on juhtumikorralduslik tööpetsiifika, kus kontaktisik paneb käiku oma professionaalsuse ja veenmisoskuse. Viru Vangla kontaktisik tegeleb kuni 40 kinnipeetavaga ning igapäevane vastuvõtuaeg kestab kuni 3 tundi, mis teeb iga kinnipeetava peale umbes 4,5 minutit päevas on ilmselgelt vähe. Saksamaa Tegeli vanglas tegeleb grupivalvur (kontaktisik) kuni 6 kinnipeetavaga, mistõttu saab kontaktisik tegeleda kinnipeetavaga individuaalselt ning sisulisemalt.

- b) Menetluste läbiviimine ja dokumentatsioon

K1: „Minu jaoks on kõige tähtsam dokumentatsioon (menetlused, vastuskirjad jms), kuna sellega tuleb tegeleda päevast päeva. Isegi siis, kui mul on kiire, pean ma ikkagi selleks aega leidma, kuna igal vastusel, igal menetlusel on olemas tähtaeg“.

Dokumentatsiooni täitmisel – vastuskirjade koostamisel, distsiplinaarmenetluste läbiviimisel tuleb arvestada tähtaegadega. Seega on K1 jaoks dokumentatsiooni täitmine väga tähtsal kohal. Osakonniti on menetluste ja muude dokumentide arv erinev. See sõltub eelkõige kinnipeetavate vanusest ja eripärast.

c) Riskihindamine ja individuaalne täitmiskava

K6: „Minu arvates on kontaktisiku peamiseks tööülesandeks kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamine. Kontaktisik teab kinnipeetavat kõige paremini ja ta kontrollib hindamisrühma poolt täidetud riskihindamist ja koostab täitmiskava. Täitmiskava täidab vangistuse eesmärgi – selle alusel toimubki kinnipeetava rehabiliteerimine“.

Riskihindamise läbiviimine kuulub juhtumikorralduse hindamise etappi, kus selgitatakse välja kinnipeetava iseärasused ja kriminaalset tausta, mille põhjal koostatakse individuaalne täitmiskava. K6 on aravamusel, et riskihindamise läbiviimine ja individuaalse täitmiskava koostamine on kontaktisiku peamiseks ülesandeks, kuna korrektse individuaalse täitmiskava koostamisel ja selle täitmisel toimub kinnipeetava õiguskäitluse teele suunamine.

4.3.3. Raskused teenistusülesannete täitmisel

a) Ajanappus

K3: ”Peamiselt on ajanappus ja kinnipeetavad, kellega ma töötan on väga kangekaelsed. Nad panevad sind proovile ja terroriseerivad vaimselt. Tihti on nii, et üks asi segab teist (nt. distsiplinaarmenetluste ajad on üle minemas ja sa hakkad neid kiiruga tegema, kui samal ajal tuleb juhtkonnalt korraldus teostada läbiotsimine vms). Ei saa oma aega planeerida“.

K7: "Raskusteks töös on ajanappus. Kinnipeetavate ettearvamatus. Kontaktisik tegeleb enamaga, kui seda kajastab ametijuhend. Teeb näiteks valvuritööd, kuna neid on tihtipeale vähe ja nad ei jõua oma tööd teha".

Intervjuu läbiviimisel selgus, et enamik kontaktisikuid ei jõua oma tööülesandeid täita õigeaegselt. Sageli jäädakse tööle kauemaks, et tegeleda laua nurgas kuhjunud dokumentatsiooniga (vastuskirjad, menetlused jms). Üldjuhul saavad kontaktisikud oma tööga hakkama, kuid siiski mitte juhtumikorraldusliku töö poole pealt. Saksamaa Tegeli vanglas tegeleb grupivalvur (inspektor-kontaktisik) 5-6 kinnipeetavaga. Sellest lähtuvalt on autor arvamusel, et Viru vanglas tuleks vähendada kinnipeetavate arvu, kellega kontaktisik päevast päeva tegeleb.

b) Infosulg ja koostöö

K4: "Kõige suuremaks probleemiks on infosulg. Osakonnavaheline koostöö ei toimi. Tihtipeale saab kontaktisik infot kinnipeetavate käest mitte oma vahetult juhilt. Võibolla liigub kinnipeetavate seas info lihtsalt kiiremini? Aga see asjaolu paneb meid kahtlasesse olukorda kinnipeetavate ees".

Võrgustikutöö ehk koostöö on kinnipidamisasutuses väga tähtis, sest vanglaametnik (kontaktisik) ei suuda lahendada kõiki probleeme ainuisikuliselt. Seega tulemusliku töö esmane nõue on osakondadevaheline koostöö ja kiire ning tõhus infovahetus.

4.3.4. Juhtumikorraldus Viru vanglas

Mõned intervjuueeritavad kuulsid seda mõistet esimest korda, kuid siiski enamusel oli mingisugune ettekujutus juhtumikorraldusest olemas. Ja siin on mõned arvamused juhtumikorraldusest Viru vanglas.

a) Juhtumikorraldus ei toimi

K6: „Ma olen juhtumikorraldusest kuskilt kuulnud ja mulle on kunagi räägitud selle põhimõtetest. Peaks olema seotud kinnipeetavaga sisulise töö tegemisega!? Ma arvan, et see ei toimi (vähemalt mitte Viru vanglas), kuna meie vanglas on kõik veel ebastabiilne ja esineb rida probleeme, mis seda takistavad. Siin võib alustada sellest, et kontaktisikud on ülekoormatud ja nad ei leia aega kinnipeetavaga tegelemiseks, lisaks teostatakse meie vanglas suhteliselt palju ümberpaigutamisi, mistõttu kinnipeetavate voolavus osakondades on suur. Selliseid pisiprobleeme on veel palju, mis takistavad kontaktisiku tööd“.

Ümberpaigutamised toimuvad julgeoleku kaalutlusel, mistõttu kinnipeetavate voolavust ei saa oluliselt piirata. Loomulikult toovad pidevad ümberpaigutused kontaktisikule kaasa ebamugavusi, sest uue kinnipeetava tundma õppimiseks on vaja aega. Alternatiivlahenduseks on vangiregistris olev „päeviku“ lahter, kuhu tuleks iga kinnipeetava kohta teha vastavad märkmed, et teise osakonna kontaktisik saaks kogu informatsiooni kinnipeetava kohta. Tänu sellele saab juhtumikorraldust jätkata.

b) Toimib osaliselt

K8: „Riskihindamine ja täitmiskava ongi juhtumikorraldus. Me hindame kinnipeetava riske ja selle alusel koostame täitmiskava. See ju toimib! Kuid teine küsimus on selles, kui efektiivselt see toimib, kui osavalt on täitmiskava kokku pandud ja kas kinnipeetav täidab seda?“

4.3.5. Inspektor-kontaktisikute hoiak uute teenistusülesannete suhtes

Uurimuse raames tekkisid ka kontaktisikute arvamused uutest juhtumikorralduslikest teenistusülesannetest, mis on hiljuti tekkinud ja mis on tulevikus tulemas. Nendeks uuteks

suundadeks on välismaalaste anketeerimine, kinnipeetavate nõustamine isikutunnistuse ja passi taotlemisel ning Viru vanglas käimas olev TEV pilootprojekt.

a) Kontaktisikute arvamus TEV pilootprojektist

Enamus kontaktisikuid olid TEV pilootprojekti suhtes negatiivselt häälestatud, kuna nad arvavad, et see on kõigest ajaraiskamine.

K5: „Paljud kontaktisikud ei tea mis kasu sellest on? Mõnede kinnipeetavate puhul võib projekt ennast õigustada, kuid kõikide puhul pole seda vajalik teha. Kui läheb massiliseks siis võib selle (iseloostuse) põhjalikkus kaduda, mis saab tingitud olema ajanappusest. Hea, et üritatakse luua midagi uut, muutusi töökorralduses”.

K2 ja K8 olid arvamusel, et projekti pole üldse vaja. Kaldutakse hetkel kasutatava süsteemi poole, kus kontaktisik koostab iseloostusi iseseisvalt, mitte kriminaalhooldusametnik. Kontaktisik puutub kinnipeetavaga igapäevaselt kokku ning on pädev otsustama tema võimaliku käitumismudeli üle vabaduses.

K7: „Tegelikult see, kuidas me oleme siamaani iseloostusi koostanud on minu arvates täitsa hea. Loomulikult võivad kontaktisikud suhelda tihedamalt kriminaalhooldusametnikega, et saaks parema iseloostuse kokku panna”.

K7 väärtustab võrgustikutööd. Kindlasti on hea, kui kontaktisik ja kriminaalhooldaja peavad sidet kinnipeetava iseloostuse koostamisel. Tänu sellele koostatakse ühtne iseloostus, kus on välistatud vangla ja kriminaalhoolduse vastuolud.

b) kinnipeetavate nõustamine isikutõendava dokumendi taotlemisel ja välismaalaste anketeerimine

K5: „Dokumentide vormistamisega ei peaks kontaktisik tegelema. Sotsiaaltöötaja võiks kinnipeetavaid nõustada. Võibolla on selline arvamus tingitud sellest, et me pole sellega veel harjunud, kuna see on suhteliselt hiljuti meile üle tulnud”.

c) riskihindamise läbiviimine

Viru vanglas on riskihindamise teema tekitanud kontaktisikute seas palju poleemikat. Kas tõesti hakkavad riskihindamist läbi viima kontaktisikud? Lähtutakse sellest, et kuna alles hiljuti hakkasid riskihindamisi läbi viima ainult vangla sotsiaaltöötajad (erandkorras kaasatakse teisi spetsialiste), siis kindlasti, varem või hiljem, tuleb see kohustus üle kontaktisikutele.

K4: “KI ei saa sellega hakkama kuna on palju muid ülesandeid, kohustusi ja kui eelnevalt tegi riskihindamisi kinnipeetavatele julgeolekutöötaja, sotsiaaltöötaja, psühholoog ja vajadusel ka psühhiaater, siis mina arvan, et kontaktisik pole pädev kõiki neid punkte täitma”.

K2: ” See, et riskihindamist hakkab tegema kontaktisik - ei olnud nõus juba siis, kui riskihindamise koostamisega hakkas tegelema ainult sotsiaaltöötaja, sest tema pole pädev kogu riskihindamise läbiviimiseks. Isegi, kui kontaktisikuid vastavalt koolitada. Mina isiklikult ei taha võtta enda peale seda vastutus (viia läbi riskihindamist). Pigem peaks toimima hindamisrühm – grupis räägitakse kõikidest asjaoludest. Grupist peaks kindlasti osa võtma ka kontaktisik”.

Autor on arvamusel, et esmakordsel riskihindamisel peavad osa võtma vähemalt sotsiaaltöötaja, psühholoog ja julgeolekutöötaja. Korduvriskihindamisega võiks tegeleda kontaktisik.

4.4. Ettepanekud

Ettepanekute tegemisel arvestatakse intervjuu alusel saadud tulemusi.

Selleks, et muuta riskihindamine ja kinnipeetava individuaalse täitmiskava paremaks tuleb rakendada meeskonnatööd ehk tegutsema peab hindamisrühm (sotsiaaltöötaja psühholoog ja julgeolekutöötaja). Meeskonnas räägitakse läbi kinnipeetavale vajalikest sekkumisprogrammidest ja muudest tegevustest, mida ta peab läbima täitmiskava alusel ühe aasta jooksul.

Iseloomustuse koostamisel on vajalik inspektor-kontaktisiku ja kriminaalhooldusametniku omavaheline koostöö, mis välistaks vangla ja kriminaalhoolduse vastuolusid. Seetõttu saab olema iseloomustus ühtne ja korrektne.

Juhtumikorralduse rakendamise hõlbustamiseks tuleb kontaktisiku töökoormust vähendada ja lihtsustada töökorraldust. Autor pakub välja järgnevaid lahendusstrateegiaid

1. Luua inspektor-kontaktisiku ametikohti juurde ning panna nad kinnipeetavate arvuga vastavusse – maksimum 20 kinnipeetavat ühe kontaktisiku kohta.

See toob kaasa suuri kulutusi, kuna sel juhul tuleb kontaktisikute ametikohti kahekordistada, mis on hetke majanduslikus olukorras väga raske teostada. Sel juhul võib käituda järgmiselt:

2. Moodustada eraldi osakond kinnipeetavatele, kes on vanglasse sattunud esimest korda, kus üks kontaktisik tegeleks kuni 20 kinnipeetavaga.

Põhirõhk tuleb panna isikutega tegelemiseks, kes pole veel kriminaalset eluviisi omaks võtnud ehk esimest/teist korda vanglasse sattunud kinnipeetavad. Autor on arvamusel, et tänu sellise osakonna loomisele võib vähendada esimest korda süüdimõistetute retsiidiivsust.

Töökorralduse lihtsustamise all pidas autor silmas inspektor-kontaktisikutele nn

hingamisruumi andmist. Näiteks juurdepääs süsteemi kinnipeetavate rahade liikumise kohta, mis hoiaks kontaktisikute ja finantsosakonna töötajate aega kokku.

KOKKUVÕTE

Töö teoreetilises osas seletati lahti juhtumikorralduse mõistet, selle põhiprintsiipe ja mudeleid. Võrreldi juhtumikorralduse rakendamist Inglismaa vanglasüsteemis, Saksamaal (Tegeli Vangla) ja Eestis (Viru Vangla).

Uurimustöö põhjal jõuti järeldusele, et Viru vanglas inspektor-kontaktisikud rakendavad juhtumikorralduslikke põhiprintsiipe vahendusmudeli alusel. Kontaktisik on peamiselt vahendaja rollis. Kontaktisiku teenistusülesanded on liiga laialivalgunud ning aja planeerimine osutub raskeks.

Autor jõudis järeldusele, et kontaktisikute tööpetsiifika on järk-järgult arenemas ning läheb üle juhtumikorralduse kliinilisele mudelile, mis hõlmab ka kinnipeetavatele otsest nõustamist, psühhoteraapiat jm. Uurimuse käigus selgus, et enamus kontaktisikuid on avatud uute juhtumikorralduslike teenistusülesannete jaoks ning soovivad teha kinnipeetavatega rohkem sisulist tööd.

Kõige enam on esile kerkinud probleeme seoses ajapuudusega, mistõttu kannatab kontaktisikute professionaalsus ja töö kvaliteet. Suure koormuse tõttu pole võimalik juhtumikorralduslikke töömeetodeid täies ulatuses rakendada. Viru vanglas toimivad juhtumikorralduse hindamise ja plaanimise protsessid, mida võiks omakorda muuta veel efektiivsemaks (meeskonnatöö, hindamisrühm riskihindamise läbiviimisel ja täitmiskava koostamisel).

Juhtumikorralduse monitooringu ehk jälgimise protsess ei toimi, kontaktisikutel puudub ülevaade osakonnas paiknevate kinnipeetavate üle. Üleminek juhtumikorralduse kliinilise mudelile on hetkel valitsevas olukorras võimatu, kuna ressursse on vähe.

Резюме

Дипломная работа написана на эстонском языке. Работа состоит из 4-ёх частей и общий объем составляет 42 листа. Цель работы, выяснить принимают-ли контактные лица в своей повседневной работе принцип организации действий и создать идеальную модель или условия для применения организации действий работы. Для исследования автор использовал полуструктуризированное индивидуальное интервью. Автор проводил интервью среди контактных лиц в тюрьме Виру. В исследовании принимали участие 8 контактных лиц. Выбранная автором тема имеет большую актуальность, поскольку тюремная система в Эстонии плавно переходит на тюрьмы камерного типа и, всвязи с этим, происходит реформа режима тюремного персонала. В плане развития Министерства Юстиции на 2012 год внесён пункт о внедрении организации действий работы в тюремную систему. В теоретической части дипломной работы автор заметил, что использование организации действий работы в разных учреждениях Эстонии начало обширно распространяться с 2004 года. Организация действий работы необходима для предоставления индивидуальной помощи клиентам при этом, используя имеющиеся ресурсы, самым эффективным способом. Самые важные процессы в организации действий работы являются: оценивание клиента, планирование, вмешательство и оценивание клиента после пройденных этапов. В Тюрьме “Tegel” в Германии одно контактное лицо работает над 5-6 заключенными. Более всего организацию действий работы тормозят нехватка времени и расплывшиеся рабочие задания. Для того чтобы избежать данных проблем автор предлагает понизить число заключенных на одно контактное лицо и упростить режим работы.

KASUTATUD KIRJANDUS

Eesti vabariigi Sotsiaalministeerium „Juhtumikorralduse käsiraamat“, Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž 2006.a

Justiitsministeerium „Uimastivastase võitluse kontseptsioon vanglates“, Tallinn 2008

Justiitsministeerium „Vanglate aastaraamat“, Tallinn 2007

Weil, M., Karls, J.M., et al 1985. Case management in human service practice. San-Francisco: Jossey-Bass.

Payne, M. 2000. The politics of cas management and social work. International Journal of social welfare, Apr. 2000, Vol 9, Issue 2.

Stein, L. I., Test, M. A. 1980. Alternative to mental hospital treatment. I. Conceptual model, treatment program and clinical evaluation. Archives of Psichyatry, 37, pp. 392-397.

Mikiver. K., Bergvald. K. 2003, Tööjaotuse ümberkorraldamine. Kontaktisiku ametikoha loomine. Loeng. Tallinn: Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

Strömpl J. (2005). Uurimistöö meetodid. Kirjalik loengumaterjal. Tartu: Tartu Ülikool.

Strömpl J. (2004). Kvalitatiivsete meetodite kasutamise võimalustest sotsiaaltöö uurimisel. Sotsiaaltöö, 2004, 2: 30-32.

Ezzy D. (2002). Qualitative Analysis. Practice and Innovation. Coding in Thematic Analysis and Grounded Theory. Australia: Allen@Unwin.

Õigusaktid:

Viru Vangla direktori 18.09.2008.a. käskkiri nr. 218 „Viru Vangla inspektor-kontaktisiku ametijuhend“.

Justiitsministri 14. mai 2008. a. Määrus nr 21 „Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja rakendamise juhend“, RTL, 28.05.2008, 43, 586.

Interneti allikad:

Justiitsministeerium 2008. Viru Vangla kontrollkäik 02.12.-03.12.2008.

http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/02_Kontrollk_ik_Viru_Vanglasse_detsember_2008.pdf 09.02.2009

Inglismaa vanglaametniku teenistusülesanded.

http://www.prospects.ac.uk/p/types_of_job/prison_officer_job_description.jsp 09.02.2009

Sotsiaalministeerium. Juhtumikorralduse slaidiesitus 2006.

<http://www.epikoda.ee/include/blob.php?download=epikmain1&id=1041#8> 18.01.2009

Muud allikad:

Kruusamäe, H. 2007. „Inspektor-kontaktisiku töö kaardistamine erinevates Eesti vanglates“ [Diplomitöö] Tallinn: Sisekaitseakadeemia Justiitskolledž.

Justiitsministri käskkiri nr 8 „Justiitsministeeriumi arengukava aastani 2012“ 2008

Justiitsministeerium „Riskihindamise käsiraamat“, Tallinn 2006

Lisad

Lisa 1

Poolstruktureeritud individuaalintervjuu küsimustik

1. Milline on teie arusaam kontaktisikute rollist vanglas?
2. Mida peate kontaktisiku peamiseks ülesandeks vanglas?
3. Milliste raskustega puutute kokku oma teenistusülesannete täitmisel?
4. Milline on teie arusaam juhtumikorraldusest?
5. Mida te arvate uutest teenistuskohustustest nagu välismaalaste anketeerimine jms?
6. Mida te arvate sellest, kui kontaktisik hakkab läbi viima riskihindamisi?
7. Mida te arvate vanglas läbiviidavast TEV pilootprojektist?